

ЭРКИН ВОҲИДОВ САБОҚЛАРИ

Шукур ҚУРБОН
(Тупловчи, тузувчи ва ҳаммуалиф)

ЭРКИН ВОҲИДОВ САБОҚЛАРИ

Адабий портретга чизгилар

Алишер Навоий номидаги
Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти
Тошкент — 2016

УЎК: 821.512.133-06(092)

КБК 83.3 (5Ў)

Э 78

Эркин Воҳидов сабоқлари: адабий портретга чизгилар / А. Орипов тузувчи ва ҳаммуаллиф: Ш. Қурбон; муҳаррирлар: З. Исомиддинов, Ж. Жовлиев. — Тошкент: Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нашриёти, 2016. — 164 б.

Муаллифлар: А. Орипов, Р. Иноғомов, И. Гафуров, О. Шарафиддинов, А. Обиджон, Х. Даврон, Р. Мирвоҳид, Ш. Қурбон

Адабиёт бўстонида фаолият кўрсатиб, эл-юрт маънавияти тараққиётига муносиб ҳисса қўшган ҳар бир қалам аҳли ижодини мухлислар, мунаққидлар баҳолайди. Боқийлигини вақт белгилайди. Шогирдлар-чи, шогирдларнинг муносабати қандай? Шоир ёки ёзувчи ижоди ва шахсиятидаги қайси жиҳатлар улар учун қадрли?

Қўлингиздаги мажмуада ана шу ҳақда сўз боради, тўғрироғи, Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Эркин Воҳидовнинг устозлиги тўғрисида ҳикоя қилинади.

УЎК: 821.512.133-06 (092)

КБК 83.3 (5Ў)

ISBN 978-9943-06-587-1

© Алишер Навоий номидаги
Ўзбекистон Миллий кутубхонаси
нашриёти, 2016 й.

ЮКСАК ЭЪТИРОФ

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1999 йил 25 августдаги Фармонига биноан Давлатимиз ва халқимиз олдидagi ғоят катта хизматлари, Ўзбекистон мустақиллигини мустаҳкамлаш, ислохотларни чуқурлаштиришдаги улкан фаолияти, мамлакат ижтимоий-сиёсий ҳаётидаги фаол иштироки ҳамда миллий истиқлол ғояларини амалга оширишга қўшган салмоқли ҳиссаси ва қаҳрамонона меҳнатлари учун бир нечта юртдошимизга «Ўзбекистон қаҳрамони» унвони берилиб, Олий нишон «Олтин Юлдуз» медали топширилди. Улар орасида Ўзбекистон халқ шоири Эркин Воҳидовнинг ҳам борлиги шоирнинг кўп сонли мухлислари қатори, сон-саноқсиз шогирдларини ҳам хурсанд қилди. Севимли устознинг эл-юрт томонидан бундай юксак эътироф этилиши уларга ҳам илҳом ва қанот бахш этди.

МУҚАДДИМА

Устоз — Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Эркин Воҳидов сабоқлари китобини ёзиш учун қўлга қалам олишим осон бўлмади. Негаки, у ҳақда кўплаб таниқли адабиётшунос олимлар ўзига хос тадқиқотлар ёзганидан ташқари, бошқа бир машҳур Устозим - Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Абдулла Орипов «Сўз сеҳри» деб номланган мақола ёзиб, менга ўхшаган кўплаб шогирдларга сабоқ бердилар. Мақола нисбатан қисқа ва салмоқли, мазмундор эканлиги билан Эркин Воҳидов асарлари ихлосмандларининг юрак-юрагидан ўрин олди.

Менинг ёзмокчи бўлган китобимга ҳам дастуриламал бўлди. Тасаввур тўлиқ бўлсин учун, ана шу мақолани этиборингизга ҳавола этишни лозим кўрдим.

СЎЗ СЕҲРИ

Мана, бир неча ўн йиллардирки, биз дилбар бир шеъриятнинг муаттар ҳавосидан баҳраманд бўлиб келаётимиз. Бу Эркин Воҳидов шеъриятидир. Она тилимизнинг ипакдек майин, камалакдек ранг-баранг шамойили ғоят нозик лутф, беозор қочиримлар, гоҳ ҳазин, гоҳ самимий табассум уйғотувчи ташбеҳлар, ўткир хулосалар - булар бари улкан шоиримизнинг қаламига мансуб бетакрор фазилатлардир. Мен Эркин Воҳидовни шеъриятда ўзига хос сеҳр соҳиби деб биламан. У шеъриятнинг ўжар ва асов, учқур отини усталик билан жиловлаб, мана, узоқ йиллардан буён Шарқнинг шарафли назм майдонида моҳир чавандоз янглиғ донг чиқазиб келаётир. Ўйлаб қарасам, биз ғалати даврларни бошдан кечирибмиз: яқин-яқинларгача ҳам кўринишдан дубдуруст одамлар, адабиётда аввал шаклми ёки мазмунми дея бетўхтов тортишиб юрардилар. Албатта, бу баҳснинг замирида бошқа бир мурод яширинган эди. Яъни маҳорат, санъат шарт эмас, яланғоч бўлса ҳам, бизнинг ғоямизни такрорлайбер! Ана шу тазйиқ туфайли не-не истейдод эгалари ўзларининг беназир маҳоратларини намоиши эта олмадилар. Мактаб дарсликларида: «Пахта терсанг тоза тер, чаноғида қолмасин» каби техник қўлланмалар, руҳсиз гаплар шеърият намунаси, деб тақдим этилди. Қирқ йилча муқаддам жамол кўрсатган Эркин Воҳидов шеърияти ўша қоронғу гўшаларни бирданига ёрита бошладики, шоиримиз ўзининг илк китобини бежиз «Тонг нафаси» деб атамаган эди. Ўлмас аруз вазнига беписанд қараш ҳали ҳукмрон бир шароитда Собир Абдулла, Ҳабибий, Чархий сингари муътабар сиймолардан кейин мумтоз ғазалиётимизнинг олтин эшиклари абадий беркилади, дея каромат

қилишаётганида, ёш авлод орасидан биринчилардан бўлиб Эркин Воҳидов арузнинг табаррук оstonасида посбон янглиғ пайдо бўлди. Тўғри, ҳозиргача ҳам арузда ижод қилувчилар озмунча эмас Бироқ соғлом кишининг нафас олишидек мунтазам ва равон, асл аруз мавжудки, бу санъатга «булҳавас»ларнинг аралашувлари ҳеч қандай самара келтирмайди. Аксинча, содда муаллифни куппа-кундуз куни беобрў қилиб қўйиши мумкин. Шу маънода, ғазалга таважжух билдирган ёшларимизга ҳозирги замон шоирларидан Эркин Воҳидов ижоди мактаб бўла олади, дейман.

Юқорида биз мазмун ва шакл атрофида баҳслар бўлиб ўтганлигини эслатдик. Такрор айтамиз, у тамомила беҳуда баҳслар эди. Биз кўриб ва ҳис қилиб турган олам бир бутундир, яъни тан либоси ичра руҳ яшайдики, биз иккисини яхлит ҳолда мукаммал хилқат дея эътироф этамиз.

Эркин Воҳидов шеъриятида абадий мавзулар хазинасига аниқ замон ва макон калити орқали кириб борилади. Халқимиз кейинги даврлар мобайнида босиб ўтган ва ўтаётган гоҳ машаққатли, гоҳ армонли, гоҳ тугёнли, гоҳ ифтихорли йўлларнинг манзара ва оҳанглари, садолари Эркин Воҳидов шеъриятида тўла мужассамдир. Ҳали олдинда узоқ, равон йўллар кутиб турибди. Биз Мустақилликка эришган Ўзбекистонимиз учун, она халқимиз учун бундан буён ҳам астойдил хизмат қилишга шаймиз.

Гоҳо юксак тоғларнинг бўю басти узоқдан яққолроқ кўринади, дейдилар. Лекин у узоқ масофаларни кутиб ўтирмасдан, ҳозирнинг ўзидаёқ бир гапни очик-ойдин айтиб қўя қолай: Мен Эркин Воҳидовдек истеъдодли шоир билан замондош бўлганим билан фахрланаман.

*Абдулла Орипов,
Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири
1992 йил*

ИЖОДИЙ ЖАСОРАТЛАР

Устозим—Ўзбекистон Қаҳрамони, Халқ шоири Эркин Воҳидов умрининг ярим асрдан кўпроғи Шўро даврида ўтган, шахс сифатида, шоир сифатида ўша пайтда шаклланган. Ўша даврда ижоди равнақ топган, мухлислар орттирган, бинобарин, Абдулла ака юқоридаги мақоласида таъкидлаганидек, «Эркин Воҳидов шеъриятидаги абадий мавзулар хазинасига аниқ замон ва макон калити орқали кириб бориш» керак. Лекин ҳар қандай шоир ижодининг асл баҳоси асарларининг умрбоқийлигида, деган ақида бор. Эркин ака ижодининг қайси жиҳатлари келажак учун қадрли? Устоз Озод Шарафиддинов таъбири билан айтганда, шоирнинг «ижодий жасоратлари» қайсилар? Ўзимча шу ҳақда ўйлаб, қуйидаги тўхтамларга келдим.

Бас шундай экан, устознинг аруз вазнига қўл уриши бир жасорат бўлса, «Ўзбегим»дай ўлмас қасидани дунёга келтиргани яна бир жасорат.

Сиёсатда, биринчи навбатда, байналмиллатчиликни тарғиб ва ташвиқ этиш кун тартига қўйилган замонда авар шоири Расул Ҳамзатовнинг миллий ўзига хослик юксак пардаларда тараннум этилган «Менинг Доғистоним» асарини она тилимизда эълон қилдириш-чи, жасорат эмасми?

Ўзининг яқин 10 -15 йиллик умрини сарфлаб, жаҳон адабиёти дурдоналаридан бири — буюк немис шоири Йохан Вольфганг Гёте 60 йил давомида ёзган «Фауст» асарини таржима қилиб, ўзбек адабиёти хазинасига қўшгани жасорат эмасми?

Халқимиз ҳаётида ҳалокатли излар қолдирган қаттон курбонлари тўғрисида «Рухлар исёни» достонини яратгани ҳам ўзига хос жасорат эмас, деб ким айтади?

Юртимизда ҳали тоталитар тузум ҳукмронлик қилаётган пайтда собиқ партия диктатурасига қарата

«Фирқа дафтаримни отганим бўлсин!» деб айтиш ҳам-манинг ҳам қўлидан келавермаган.

Мамлакатимизда чет тилларни ўрганиш оммавий-лик касб этиб бораётган кунларда, ёшларга дастур бўлсин деб «бунинг учун инсон энг аввало она тили-ни яхши билиши керак» деган маънода «Сўз латофа-ти»дай юксак бир асарни дунёга келтиргани-чи? Жа-сорат эмасми?

Албатта, Устознинг мен бу ерда тилга олмаган, ёки унутиб қолдирган қанчалаб жасоратлари бор. Лекин «ашаддий мухлислар»дан узр сўраган ҳолда, айтишим керакки, у юқоридаги ижодий юмушларнинг ҳамма-сини эмас, биргинасини амалга оширган чоғида ҳам исм-шарифи, ҳеч қандай шак-шубҳасиз, халқимиз ада-биётида зарҳал ҳарфлар билан ёзиб қўйилган бўларди.

Шундай шоир тўғрисида китоб ёзиш осонми? Ус-тоз қаршисида бамисоли тоғнинг олдидаги чумоли-дай кўриндим. Лекин чумолиникичалик ғайратимга ишондим. Иттифоқо, Устоз мухлисларидан бири, ада-биётшунос, ҳамкасб, ҳамфикр биродарим Зухриддин ака Исомиддинов хонамга кириб қолди, аҳволимни айтдим. У чумолининг Сулаймон пайғамбарга арзга боргани ҳақидаги ривоятни ҳикоя қилиб қолди:

— Чумоли Сулаймон Пайғамбарга қошига арзга борибди. Қараса, тоғдай зот шамолдан қурилган тах-тида кўр тўкиб ўлтирганмиш. Шундай катта эмиш-ки, тўлиқ кўриб бўлмасмиш. Савлату салобатидан чўчиб, тили калимага келмай қолганмиш — чумоли-нинг. Нима дейишини билмай, қўлларини юз-кўзла-рига суриб, Пайғамбарга соғлиқ-омонлик, тож-тах-тида барқарорлик, мулкида тинчлик-хотиржамлик тилай бошлабди.

— Хўп, — дебди Сулаймон Пайғамбар, — қандай арз билан келдинг, айт?! Чумоли эса ўша ҳаракатла-рини такрорлаб-такрорлаб, ортга чекинибди.

— Шукуржон, — дедилар бир зум тин олгач, Зух-

риддин ака. — Ўътибор қилган бўлсангиз, чумолилар шу кунгача шоша-пиша қўллари яузига суриш билан машғул бўлишади.

— Демак, улар ёнига борган одамни Сулаймон Пайгамбар деб гумон қиларкан-да.

— Шунақа бўлса керак.

— Лекин мен устоз хузурига арзга бормаيمان, балки шогирд сифатидаги қарзимни узгани бораман. Бу иккиси орасида ер билан осмонча фарқ бор. Устоз ўзлари ҳам «Абдулла Қаҳҳор замондошлари хотирасида» китобида езган мақоласида ҳам «шогирдликни қарз» эканлиги ҳақида жуда ибратли сўз айтганлар.

Шу суҳбат баҳона бўлиб, китобнинг давомини Устознинг тилга олинган хотираси билан давом эттиришни ният қилдим. Мана ўша мақола:

«Олтмишинчи йилларнинг бошида ҳаётимда юз берган бир воқеа менинг қисматимда ўчмас из қолдирди. Ўшанда мен эндигина бир китобча автори, Адабиёт нашриётига янги ишга кирган вақтим эди. Бир кун мени бош редактор ўринбосари хузурига чақиришди. Бу серзарда, раҳмсиз бошлиқнинг чорлаши одатда яхшилик келтирмас эди. Бунинг устига, ўша кезлари менинг баъзи шеърларим танқид қилиниб турган, матбуотда янги нарсаларим тўхтаб қолган пайт эди. Мен энди ишдан ҳам кетдим, шекилли, деб қўрқа-писа ўринбосар кабинетига кирдим. У киши мени кутилмаган тавозе билан қаршилаб, телефонга таклиф қилди: «Сизни Абдулла Қаҳҳор сўраяптилар».

Ҳаяжон титроғида телефон трубкасини қулоғимга қўйдим. Қулоғимга қўйдим-у, у ёғига нима қилишимни, нима дейишимни билмайман. «Алло» дейиш ҳурматсизликдек, салом бериш - томдан тараша тушгандек туюларди. Ниҳоят, ўзимни қўлга олиб «Лаббай» дедим ва улўф устознинг овозини эшитиб салом бердим. Абдулла Қаҳҳор худди мени аввалдан таниган, суҳбатлашиб юрган одамдек жуда қисқа сўра-

шиб, асосий гапга ўтди, янги ҳикоя ёзганини айтиб унинг мазмунини шошмай баён қила бошлади. Мен ҳамон мақсадни тушунмай ҳайрон бўлиб, қулоғим трубкада, кўзим ўринбосарда, тинглаб турардим. Ўринбосар ҳам ҳайрон - улуғ ёзувчининг бу тирранчага айтадиган шунча узоқ нима гапи бор экан, дегандек ўқтин-ўқтин хатдан бош кўтариб қараб кўярди. Абдулла Қаҳҳор ҳикоя баёнини тугатиб, унга эпиграф ёзиб беришимни сўради. Ҳайратдан лол бўлиб қолдим. Одатда, эпиграф классикларнинг асарларидан олинади ва эпиграф автори бўлган ёзувчига, шоирга катта ҳурмат нишонаси ҳисобланади. Менга айтилган таклиф эса, қониданинг тескарисси эди. Хрестоматияларга кирган асарларини ўзим мактаб дарслигида ўқиган классик ёзувчи мендан - бир бошловчи ёш шоирдан эпиграф олмоқчи. Нима дейишимни билмай турар эдим. Бирор гап айтиш керак. Мен секин: «Қандоқ бўлар экан...» дедим. Абдулла Қаҳҳор менинг сўзимни эшитмагандек, ўз телефон рақамини айтди. Ёзиб олишимни сўради ва тўртлик битгач, телефон қилишимни тайинлаб, трубкани кўйди.

Бир ҳафтадан кейин «Совет Ўзбекистони» газетасида Абдулла Қаҳҳорнинг «Маҳалла» деб аталган ҳикояси босилди. Ҳикояга менинг тўрт сатр шеърим эпиграф қилиб қўйилган эди.

Ўша вақтда бу ҳодисани келажак тақдиримга қандай таъсир қилишини тасаввур ҳам қилмаганман. Лекин ўша кунларда устознинг менга, сўнгра Абдулла Ориповга кўрсатган бундай хайрихоҳлиги биз учун ўзига хос яшин қайтаргичдай бўлгани сир эмас.

Халқда бир гап бор. Дейдиларки, фарзанд ота-она қарзини узолмайди. Бу қарзни у фарзандларига қайтариш билан узиши мумкин. Устоз ва шогирдликда ҳам шундай. Абдулла Қаҳҳор ўз ижоди, ўз умри билан ёшларга қандай муносабатда бўлиш сабоғини қолдирди».